

Władysława Łuczka
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Zrównoważona konsumpcja i uwarunkowania jej rozwoju

Streszczenie

Celem rozważań jest określenie istoty konsumpcji zrównoważonej i jej ekonomiczno-społecznych uwarunkowań. Badania oparto na literaturze przedmiotu. Wskazano na istnienie wąskiego i szerokiego ujęcia definicji konsumpcji zrównoważonej. W wąskim ujęciu jest ona utożsamiana z ekokonsumpcją, natomiast w szerokim sprowadza się do uwzględniania w wyborach konsumenckich trzech aspektów: ekonomicznego, ekologicznego i społecznego. Jako zjawisko alternatywne do konsumpcjonizmu przejawia się obecnie w postaci konsumpcji kolaboratywnej, dekonsumpcji oraz konsumpcji odpowiedzialnej. W artykule o charakterze koncepcyjnym wskazano na uwarunkowania popytowe i podażowe rozwoju konsumpcji zrównoważonej.

Słowa kluczowe: rozwój, zmiana, zrównoważenie, konsumpcja, struktura konsumpcji.

Kody JEL: O44, Q56, Q57, P46

Wstęp

Od Szczytu Ziemi, który odbył się w 2002 roku w Johannesburgu, zrównoważona konsumpcja jest przedmiotem wielu debat politycznych i społecznych. O randze problemu świadczy fakt, że jest ona jednym z celów strategicznych zapisanych w wielu krajowych i międzynarodowych dokumentach. Polska należy również do grupy tych krajów, dla których konsumpcja zrównoważona jest jednym z ważniejszych celów rozwojowych. W *Strategii zmian wzorców produkcji i konsumpcji na sprzyjające realizacji zasad trwałego, zrównoważonego rozwoju* (2004, s. 16), czytamy, że „zasadniczym celem zmian w sferze konsumpcji powinno być takie oddziaływanie na społeczeństwo, które pozwoliłoby na uniknięcie, niekorzystnego dla środowiska, zjawiska „nadkonsumpcji” i przejście od razu do konsumpcji zrównoważonej”.

Istota konsumpcji zrównoważonej

Zrównoważona konsumpcja, jako stosunkowo nowa kategoria ekonomiczna, nie doczekała się dotychczas jednoznacznej definicji. W literaturze przedmiotu brakuje spójności definicyjnych, a także terminologicznej dotyczącej konsumpcji zrównoważonej (Neale 2015). Wynika to zarówno ze złożoności aktu konsumpcji, jak również samego pojęcia rozwoju

zrównoważonego, do którego się ona odwołuje. Obecnie jest definiowana przez naukowców, praktyków i polityków.

Wspólne dla większości podjętych prób definiowania pojęcia konsumpcji zrównoważonej jest podkreślanie jej ekologicznych aspektów i odniesień. Przypomina to problemy związane w przeszłości z pierwszymi definicjami w polskiej literaturze pojęcia rozwoju zrównoważonego, kiedy było przez wielu autorów definiowane wąsko i utożsamiane głównie z pojęciem ekorozwoju.

Większość autorów powołuje się na definicję konsumpcji zrównoważonej przyjętą na sympozjum norweskim poświęconemu tej problematyce (Oslo Roundtable 1994). Według tej definicji, ze zrównoważonym poziomem konsumpcji mamy do czynienia, „gdy konsumujemy dobra materialne i usługi w stopniu wystarczającym, by zaspokoić podstawowe potrzeby i osiągnąć wyższą jakość życia, minimalizując zużycie zasobów naturalnych, materiałów szkodliwych dla środowiska, powstających na wszystkich etapach produkcji, nie ograniczając jednocześnie praw następnym pokoleń do takiej konsumpcji”. Jest to więc taki poziom konsumpcji, który jednocześnie pozwala zaspokoić podstawowe potrzeby i osiągnąć wyższą jakość życia za pomocą dóbr minimalizujących presję na środowisko na wszystkich etapach produkcji, zachowując przy tym trwałość zasobów dla następnym pokoleń. Chodzi o konsumpcję dóbr i usług, które w minimalnym stopniu wpływają na zużycie zasobów naturalnych, dzięki czemu jest ona jednocześnie społecznie sprawiedliwa, ponieważ stwarza możliwość korzystania z nich następnym pokoleniom.

Z norweską definicją konsumpcji zrównoważonej częściowo koresponduje stanowisko Jastrzębskiej-Smolagi (2000), która w polskiej literaturze jako pierwsza podjęła ten problem. W przypadku konsumpcji respektującej aspekty środowiskowe używa przymiotnika „trwała” odpowiadająca angielskiemu terminowi *“sustainable consumption”*. Zdaniem autorki (2000, s. 15), w polskiej literaturze *sustainable consumption* „(...) zyskało określenie ekokonsumpcja. (...) utożsamiana z taką konsumpcją, która nie stwarza zagrożeń dla środowiska przyrodniczego i nie tworzy bodźców do intensywnego eksploataowania jej zasobów. Konsumpcja trwała pozwala na ciągłe odtwarzanie przedmiotu konsumpcji. Konsumpcja nietrwała, tj. dotychczas rozwijana podważa dalszą egzystencję grożąc przeciążeniem środowiska naturalnego”. Definicja ta jest cytowana przez niektórych autorów jako najbardziej oddająca sedno konsumpcji zrównoważonej (Żelazna-Blicharz 2007, s. 55).

Na definicję konsumpcji zrównoważonej sformułowaną na norweskim sympozjum powołuje się wielu polskich badaczy (Kramer 2011; Cudowska-Sojko 2012) bądź się do niej pośrednio odwołuje akcentując jej ekologiczne aspekty (Dąbrowska, Ozimek 2010; Kryk 2013; Zrałek 2012; Zalega 2015). Konsumpcja zrównoważona jest przez tych autorów utożsamiana z ekologiczną konsumpcją. Zalega pisze wprost (2015, s. 19), że „...ekokonsumpcja, zwana również konsumpcją ekologiczną lub zrównoważoną konsumpcją (...) polega na celowym dążeniu jednostek do minimalizacji niekorzystnych efektów, wynikających ze spożycia dóbr i usług konsumpcyjnych i inwestycyjnych, poprzez racjonalizację i eksploatację czynników wytwórczych (zasobów) oraz zmniejszenie wytwarzania odpadów”.

Według Dąbrowskiej i Ozimek (2010), zrównoważona konsumpcja nie sprowadza się tylko do problemu zmian w przedmiocie konsumpcji, bardziej jest strategiczną koncepcją kształtowania potrzeb zmierzającą do odtworzenia kapitału naturalnego. Autorki cytują (2010, s. 46) za Międzynarodowym Instytutem Środowiska i Rozwoju, że zrównoważona konsumpcja to „strategia kształtowania popytu zmierzająca do wykorzystania zasobów środowiska i usług gospodarczych w celu zaspokojenia potrzeb i podniesienia jakości życia wszystkich przy jednoczesnym odtworzeniu kapitału przyrodniczego dla przyszłych pokoleń”. Natomiast Zrałek (2012, s. 135-136), za pracą Moisander, Pesonen (2002, s. 336), przyjmuje, że zrównoważona konsumpcja to taka, której forma i wielkość wyznacza zestaw proekologicznych wartości i postaw konsumenta prowadzących do świadomości ekologicznej (lub szerzej rozumianej świadomości społecznej) oraz ekologicznie (i społecznie) odpowiedzialnego procesu podejmowania decyzji rynkowych”. Jakkolwiek na powyższą definicję powołuje się również Kryk, to jednak twierdzi ona, że konsumpcja zrównoważona jest pojęciem szerszym niż konsumpcja ekologiczna (2011, s. 208) i bada ją w szerszym aspekcie wiążąc ze zmianami jakości życia (2013).

Z cytowanych definicji wynika, że pojęcie konsumpcji zrównoważonej jest przez tych autorów rozpatrywane w wąskim znaczeniu, które akcentuje jej aspekty ekologiczne i przypisuje mniejsze znaczenie dwóm pozostałym aspektom rozwoju zrównoważonego, do którego ona się odwołuje, a mianowicie ekonomicznemu i społecznemu.

Szerszy punkt widzenia na konsumpcję zrównoważoną prezentuje Kramer. Jej zdaniem (2011, s. 8) integruje ona różne praktyki społeczne, gospodarcze i polityczne, na poziomie jednostek, gospodarstw domowych, rządów, które zmierzają do:

- redukcji ekologicznych skutków produkcji, użytkowania i utylizacji dóbr,
- zapewnienia wszystkim możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb konsumpcyjnych,
- zwiększenia szans na zrównoważony rozwój krajów Południa,
- rozwoju konsumpcji dóbr i usług, które mają pozytywny wpływ na zdrowie i pomyślność kobiet i dzieci,
- rozwoju i stosowania urządzeń energooszczędnych i wodooszczędnych,
- rozwoju transportu publicznego i proekologicznego rozwoju ekologicznych dóbr i usług dostosowanych do globalnych wymagań środowiska,
- promowania stylów życia kładących większy nacisk na spójność społeczną, tradycje lokalne i wartości niematerialne.

Prezentowane przez Kramer (2011) ujęcie zrównoważonej konsumpcji wprawdzie bardzo silnie akcentuje jej ekologiczne aspekty, to jednak odnosi je również do kwestii społecznych, takich jak zrównoważony rozwój krajów Południa, spójność społeczna i tradycje lokalne.

Pogłębione studia i rozważania nad zrównoważoną konsumpcją w ostatnich latach prowadził Kiełczewski (2004; 2015), Jego zdaniem (2004, s. 57-58), wymaga ona zrównoważenia w następujących aspektach:

- ekonomicznym: ustalona zostaje efektywna proporcja między konsumpcją bieżącą i przyszłą, tym samym procesy konsumpcji nie przyczyniają się do istotnych zaburzeń równowagi gospodarczej;
- ekologicznym: maksymalizowana jest użyteczność konsumpcji przy jednoczesnym zachowaniu użyteczności i jakości zasobów naturalnych i środowiska przyrodniczego, umożliwiającym bezpośrednią konsumpcję dóbr przyrodniczych, preferowanie form konsumpcji najmniej uciążliwych dla środowiska;
- społecznym: konsumpcja jest względnie równo rozłożona, czyli dostępna dla wszystkich ludzi niezależnie od czasu i przestrzeni, przynajmniej w zakresie dóbr pożądaných, preferowanie form konsumpcji, które w możliwie najmniejszym stopniu powodują problemy społeczne;
- psychologicznym: procesy konsumpcji przyczyniają się do wzrostu jakości życia, czyli ustalenia się optymalnej równowagi między konsumpcją materialną a zaspokojeniem potrzeb materialnych;
- demograficznym: uwarunkowania demograficzne nie stanowią trwałej bariery wzrostu konsumpcji; rośnie długość życia, poprawia się stan zdrowia, a przynależność do grupy demograficznej lub społeczno-zawodowej nie jest czynnikiem ograniczającym w dostępie do dóbr społecznie pożądaných;
- przestrzennym: sposoby zaspokajania potrzeb nie naruszają ładu przestrzennego;
- czasowym: powyższe wymiary zrównoważonej konsumpcji są możliwe do zrealizowania w nieograniczonym czasie.

Kielczewski przypisuje konsumpcji zrównoważonej cechy trwałości i samopodtrzymania, określa warunki brzegowe ich utrzymania oraz określa mechanizmy przeciwdziałające pojawieniu się konsumpcji niezrównoważonej.

W szerszym podejściu do konsumpcji zrównoważonej mieści się również stanowisko Byłoka (2013), który uważa, że opiera się ona na trzech elementach: ekonomicznym, ekologicznym i społecznym. Znajduje to odzwierciedlenie w trzech typach racjonalności: ekonomicznej (optymalizacja ekonomiczna w wyborze dóbr), ekologicznej (wybór takich dóbr, których negatywne oddziaływanie na środowisko jest minimalizowane) i społecznej (wybór dóbr, których konsumpcja sprzyja takim wartościom jak spójność, sprawiedliwość).

Wszystkie zaprezentowane poglądy mieszczą się w tzw. słabym zrównoważeniu konsumpcji, nazywanym też zrównoważoną konsumpcją głównego nurtu (Seyfang 2010, za Neale 2012, s. 155). Słabe zrównoważenie sprowadza się generalnie do pewnego przeorientowania konsumpcji w kierunku jej racjonalności i efektywności (szczególnie zużycia zasobów) na różnych płaszczyznach, zwłaszcza ekologicznej, ale przy jednoczesnym wzroście jej poziomu. Natomiast silne zrównoważenie konsumpcji opiera się na postulacie ograniczenia konsumpcji w ogóle, wymagającym od konsumentów rezygnacji z bieżącego poziomu konsumpcji na rzecz przyszłych pokoleń (Lorek, Fuchs 2011; Spangenberg 2014). W literaturze przeważa pogląd, że o ile w długiej perspektywie możliwe jest stworzenie instrumentów i warunków dla osiągnięcia słabo zrównoważonej konsumpcji, to o tyle w przypadku silnie zrównoważonej konsumpcji ma charakter jedynie postulatyczny.

Przejawy konsumpcji zrównoważonej

Podobnie jak rozwój zrównoważony, tak samo wywodząca się z niego konsumpcja zrównoważona jest kształtowana przez co najmniej trzy wymiary: ekonomiczny, ekologiczny i społeczny. Na obecnym etapie badań empirycznych silnie akcentowany jest wymiar ekologiczny z uwagi na znaczne niezrównoważenie rozwoju w tym obszarze. W przypadku takiego zawężenia definicji pojęcia konsumpcji zrównoważonej jest ona utożsamiana z jej ekologizacją. Przejawia się wówczas w takich zachowaniach konsumentów, jak:

- kupno i konsumpcja certyfikowanych dóbr ekologicznych,
- oszczędne korzystanie z wody i energii elektrycznej,
- stosowanie urządzeń gospodarstwa domowego pozwalających na ograniczenie zużycia tych zasobów,
- segregowanie śmieci,
- wtórne wykorzystanie rzeczy i materiałów powszechnego użytku,
- ograniczanie zakupu produktów wytwarzanych w konwencjonalnych procesach wytwórczych.

Jak pisze Bywalec (2010 s. 196), ekologizacja przyczynia się nie tylko do racjonalizacji konsumpcji, ale także całej sfery gospodarowania. Zakres przejawiania się zrównoważonej konsumpcji nie ogranicza się jedynie do jej ekologizacji. Jest ona ważnym jej przejawem, ale nie jedynym, ponieważ przymiotnik „zrównoważona” wskazuje, że mamy do czynienia w konsumpcji z nowymi procesami ukierunkowanymi na równoważenie trzech głównych jej aspektów, tj. ekonomicznego, ekologicznego i społecznego. Dlatego poza ekologizacją można wyróżnić następujące przejawy konsumpcji zrównoważonej:

- dekonsumpcja, tj. ilościowe ograniczanie poziomu spożycia,
- konsumpcja kolaboratywna (współkonsumpcja), polega na wspólnym użytkowaniu dóbr,
- konsumpcja odpowiedzialna, polega na uwzględnianiu w decyzjach zakupowych aspektów społecznych i ekologicznych w całym cyklu życia produktu,
- prosumpcja, tj. łączenie przez konsumentów roli producentów.

Wszystkie wymienione przejawy konsumpcji zrównoważonej są alternatywnym nurtem w stosunku do mającego powszechny charakter konsumpcjonizmu. Ich skala nie jest obecnie duża, ale stale rośnie. Zważywszy na silnie rozbudzone potrzeby współczesnego społeczeństwa oraz rosnące możliwości produkcyjne ich zaspokojenia, trudno oczekiwać, aby konsumpcja zrównoważona mogła w najbliższym czasie to zjawisko zastąpić i stać się dominującym trendem. Dlatego może ona mieć jedynie charakter komplementarny, a nie substytucyjny w stosunku do masowego zjawiska, jakim jest konsumpcjonizm. Jak słusznie zauważa Kiełczewski (2012, s. 78), „Podstawową cechą procesów spożycia, coraz silniej dostrzegalną w ostatnich latach jest bowiem rosnąca ich różnorodność. Oznacza to nie tylko, że stopniowo coraz mniej aktualny staje się ujednolicony wzorzec konsumpcji masowej, ale także, również prawdopodobnie, nie będzie można mówić o jednym ściśle sprecyzowanym modelu życia zwanym konsumpcją zrównoważoną”.

Uwarunkowania rozwoju konsumpcji zrównoważonej i ich ograniczenia

Zmiany w konsumpcji w kierunku jej zrównoważenia wymagają udziału w procesie jej tworzenia wielu podmiotów funkcjonujących w gospodarce oraz w jej otoczeniu. Jak pisze Jastrzębska-Smolaga (2000, s. 75), „W koncepcji trwałej konsumpcji został nakreślony kierunek i cel jej rozwoju. Natomiast nie zostały dotychczas stworzone nowe narzędzia (nie tylko ekonomiczne) dla realizacji tego celu (...) narzędzia ekonomiczne wypracowane dla rejestracji ilościowych zmian w modelu konsumpcji nietrwałej są na razie adaptowane „do pomiaru” trwałej konsumpcji. Dlatego na obecnym etapie implementacji koncepcji zrównoważonej konsumpcji stosowane są jedynie pewne minimalne narzędzia, których skuteczność może przynieść oczekiwane rezultaty w dłuższej perspektywie”.

Osiągnięcie zrównoważonej konsumpcji w praktyce wymaga określonych przeobrażeń zarówno po stronie popytowej, jak i po stronie podażowej (Adamczyk 2012, s. 179-180). Pierwsze sprowadzają się do zmian wzorców konsumpcji polegających głównie na jej racjonalności ekologicznej rozumianej jako taki wybór spożywanych dóbr i usług, który minimalizuje obciążenie środowiska w całym cyklu ich życia. Natomiast drugie polegają na mniejszym zużyciu zasobów naturalnych w procesach wytwórczych w wyniku poprawy efektywności ekologicznej produkcji dóbr i usług, a przez to mniejszej presji konsumpcji na środowisko.

Wśród uwarunkowań podażowych kluczowe znaczenie w przejściu do konsumpcji zrównoważonej ma:

- dostępność podażowa i cenowa produktów konsumpcyjnych o zmniejszonej presji na środowisko w całym cyklu życia,
- oferta prośrodowiskowych innowacji produktowych (tzw. eko innowacji),
- rozwój systemu ekoetykietowania obejmujący różne grupy produktów konsumpcyjnych (żywność, sprzęt gospodarstwa domowego, kosmetyki, środki czystości),
- powszechna dostępność do infrastruktury transportowej,
- rozwój ekologicznej infrastruktury drogowej (sieć ścieżek rowerowych, transport publiczny).

Spełnienie warunków podażowych napotyka na szereg barier głównie o charakterze kosztowo-cenowym. Proekologiczność niektórych procesów wytwórczych pociąga za sobą wysokie koszty, a co za tym idzie ceny, co z jednej strony może wpływać ujemnie na pozycję konkurencyjną przedsiębiorstw, z drugiej tworzyć barierę popytu. Zmiany podażowe są jednak niewystarczającym warunkiem przorientowania konsumpcji w kierunku jego zrównoważenia, ponieważ wymaga to zasadniczych przeobrażeń w systemie wartości i świadomości społecznej.

Jakkolwiek wśród niektórych grup konsumentów rośnie przekonanie o potrzebie tych zmian („zielony konsument”), to jednak jest to proces trudny i spowolniony wieloma ograniczeniami.

Po pierwsze, zrównoważona konsumpcja wymaga przejścia od postawy egoistycznej nastawionej na zaspokajanie własnych potrzeb do postawy ekologicznej odpowiedzialno-

ści, co wymaga w pierwszym rzędzie przeorientowania systemu wartości. Zdaniem Roka (2002, s. 45), wymaga to zmiany myślenia od „ja” do „my”, od „więcej” do „wystarczy” od „materializmu” do „podejścia całościowego”, od „myślenia krótkookresowego” do „długookresowego”.

Po drugie, zmiana nawyków i przyzwyczajzeń konsumenckich na podstawie przeorientowanego systemu wartości możliwa jest w długim, a nie krótkim czasie.

Po trzecie, gospodarstwa domowe wpływają na środowisko przyrodnicze w rozproszony sposób za pomocą zróżnicowanych dóbr i usług, dlatego warunkiem osiągnięcia pozytywnych rezultatów jest znacząca skala zmian w zachowaniach konsumpcyjnych przejawiających się na wszystkich rynkach dóbr konsumpcyjnych.

Rozwój zrównoważonej konsumpcji uwarunkowany jest nie tylko aktywnością w tym obszarze konsumentów i przedsiębiorstw, ale także państwa i organizacji pozarządowych. Szczególna rola przypada państwu, które posiada szerokie możliwości kształtowania zmian w kierunku zrównoważonej konsumpcji za pomocą następujących instrumentów:

- informacyjno-edukacyjnych, które kształtują wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa. Ważne znaczenie ma edukacja ukierunkowana na zmiany świadomości konsumentów, ale także upowszechnienie informacji o produktach i skutkach ich stosowania dla środowiska;
- ekonomiczno-finansowych – stymulowanie określonych procesów dostosowawczych po stronie produkcji oraz eko-innowacji procesowych i produktowych, restrukturyzacja sektorów zasobochłonnych;
- regulacyjnych, które przyczyniają się zmian w prawie ochrony środowiska ukierunkowanych na zrównoważoną konsumpcję.

Wydaje się, że mimo pewnego postępu, stosowanie tych instrumentów jest niewystarczające, aby zmienić w sposób znaczący zachowania konsumentów zdominowane chęcią posiadania coraz większej ilości dóbr. Można raczej oczekiwać pewnej korekty zachowań w głównym nurcie ukierunkowanym na wzrost konsumpcji niż całkowitej zmiany skutkującej ilościowym ograniczeniem konsumpcji. Dlatego konsumpcja zrównoważona występuje obecnie na marginesie głównego nurtu tych procesów.

Podsumowanie

Interdyscyplinarny charakter pojęcia zrównoważonej konsumpcji, podobnie jak zrównoważonego rozwoju powoduje, że jest ono różnie definiowane. Na obecnym etapie badań nad konsumpcją zrównoważoną akcentowany jest głównie wymiar ekologiczny tego pojęcia. Dlatego jest ono przez wielu autorów utożsamiane z ekokonsumpcją. Niemniej jednak w ostatnich latach zwraca się uwagę na jej nowe przejawy w postaci konsumpcji kolaboratywnej, dekonsumpcji czy konsumpcji odpowiedzialnej. Słabe rozpoznanie tej problematyki wskazuje na potrzebę rozwijania badań w tym zakresie, a zwłaszcza przejawów konsumpcji zrównoważonej oraz czynników warunkujących ich występowanie zarówno po stronie po-

pytu, jak i podaży. Wskazane są także dalsze badania nad instytucjonalnymi uwarunkowaniami rozwoju konsumpcji zrównoważonej.

Bibliografia

- Adamczyk W. (2012), *Współczesne problemy zrównoważonej produkcji i zrównoważonej konsumpcji*, „Zarządzanie i Finanse”, nr 10(3).
- Bywalec Cz. (2010), *Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny*, C.H. Beck Warszawa.
- Cudowska-Sojko A. (2012), *Zrównoważony rozwój a globalizacja konsumpcji*, „Handel Wewnętrzny”, lipiec-sierpień.
- Bylok F. (2013), *Konsument, konsumpcja i społeczeństwo konsumpcyjne we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice.
- Dąbrowska A., Ozimek I. (2010), *Zrównoważona konsumpcja i produkcja jako atrybut współczesnych społeczeństw i gospodarek*. (w:) Woźniak L., Strojny E., Wojnicka E. (red.), *Ekoinnowacyjność dziś i jutro – wyzwania, bariery rozwoju oraz instrumenty wsparcia*, PARP, Warszawa.
- Janoś-Kresło M. (2008), *Usługi społeczne a zrównoważony rozwój regionów*, „Monografie i Opracowania”, nr 554, SGH, Warszawa.
- Jastrzębska-Smolaga H. (2000), *W kierunku trwałej konsumpcji. Dylematy, zagrożenia, szanse*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kielczewski D. (2004), *Konsumpcja a perspektywy trwałego i zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Kielczewski D. (2012), *Różnorodność stylów życia jako czynnik rozwoju zrównoważonego*, „Ekonomia i Środowisko”, nr 3(43).
- Kielczewski D. (2015), *Zrównoważona konsumpcja a kompetencje konsumentów*, (w:) Dąbrowska M., Bylok F., Janoś-Kresło M., Kielczewski D., Ozimek I., *Kompetencje konsumentów. Innowacyjne zachowania, zrównoważona konsumpcja*, PWE, Warszawa
- Kryk B. (2011), *Konsumpcja zrównoważona a proekologiczne style życia*, „Studia i Materiały Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą”, nr 51.
- Kramer J. (2011), *Konsumpcja – ewolucja ról i znaczeń*, „Konsumpcja i Rozwój”, nr 1.
- Kryk B. (2013), *Zrównoważona jakość życia a zrównoważona konsumpcja i zachowania ekologiczne polskich konsumentów*, „Handel Wewnętrzny”, nr 6.
- Lorek S., Fuchs D. (2011), *Strong sustainable consumption governance – precondition for a degrowth path?*, „Journal of Cleaner Production”, No. 38.
- Moisander J., Pesonen S. (2002), *Narratives of sustainable ways of living: Constructing the self and others as a green consumer*, „Management Decision”, No. 40(4).
- Neale A. (2015), *Zrównoważona konsumpcja. Źródła koncepcji i jej zastosowanie*, „Prace Geograficzne”, nr 141.
- Oslo Roundtable on Sustainable Production and Consumption* (1994), Norwegian Ministry of the Environment, Oslo.
- Rok B. (2002), *Etapy rozwoju współczesnego konsumeryzmu a kształtowanie wzorców konsumpcji*, (w:) *Rola organizacji pozarządowych w kształtowaniu proekologicznych wzorców konsumpcji*, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa.
- Seyfang G. (2009), *The New Economics of Sustainable Consumption. Seeds of Change*, Palgrave Macmillan, New York.

- Spangenberg J.H. (2014), *Institutional change for strong sustainable consumption: sustainable consumption and the degrowth economy*, "Sustainability: Science, Practice & Policy", Vol. 10(1).
- Strategia zmian wzorców produkcji i konsumpcji na sprzyjające realizacji zasad trwałego, zrównoważonego rozwój* (2004), Ministerstwo Gospodarki, Polityki Społecznej i Pracy, Warszawa.
- Zalega T. (2015), *Innowacje a konsumpcja i zachowania konsumentów*, „Marketing i Rynek”, nr 2.
- Zralek J. (2012), *Dekonsumpcja jako przejaw proekologicznych zachowań konsumentów*. „Handel Wewnętrzny”, maj-czerwiec, t. II.
- Żelazna-Blicharz A. (2007), *Społeczna odpowiedzialność w procesie gospodarowania a zrównoważona produkcja i konsumpcja*, Politechnika Lubelska, Lublin.

Sustainable Consumption and Determinants of Its Development

Summary

The aim of deliberations is to indicate the nature of sustainable consumption and its socio-economic determinants. The research is based on the subject literature. The existence of narrow and wide apprehensions of sustainable consumption definitions is shown. In the narrow apprehension, it is identified as ecoconsumption, yet in the wide one it boils down to consideration in consumer choices of the three aspects: economic, ecological and social. As an alternative phenomenon against consumerism it manifests itself in collaborative consumption, deconsumption and responsible consumption. In this paper, the demand and supply determinants of sustainable consumption development are presented.

Key words: development, change, sustainability, consumption, consumption pattern.

JEL codes: O44, Q56, Q57, P46

Устойчивое потребление и обусловленности его развития

Резюме

Цель рассуждений – определить суть устойчивого потребления и его экономико-социальные обусловленности. Изучение основано на литературе предмета. Указано существование узкого и широкого подхода к определению устойчивого потребления. В узком смысле оно отождествляется с экопотреблением, тогда как в широком – сводится к учету в потребительских выборах трех аспектов: экономического, экологического и социального. Как явление, альтернативное к потребительству, оно проявляется в настоящее время в виде совместного потребления, сознательно ограниченного потребления и ответственного потребления. В статье концептуального характера указали обусловленности развития устойчивого потребления на стороне спроса и предложения.

Ключевые слова: развитие, изменение, устойчивость, потребление, структура потребления.

Коды JEL: O44, Q56, Q57, P46

Artykuł nadesłano do redakcji w lipcu 2016 roku

© All rights reserved

Afiliacja:
prof. dr hab. Władysława Łuczka
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Wydział Ekonomiczno-Społeczny
Katedra Ekonomii
ul. Wojska Polskiego 28
60-637 Poznań
tel.: 61 846 63 43
e-mail: luczka@up.poznan.pl